

23

DJELOVNOST SKOJ-a I PARTIJE NA PODRUČJU
BOSANSKE KRAJINE

I

1938. godine formiran je aktiv SKOJ-a preko Vrbasa, za područje ulica: Kotorvaroška, Halilovačka itd. U tom aktivu su bili: Plivac Rifat - bravarski radnik, poginuo 1941. godine u akciji na ustašku žandarmerijsku stanicu u selu Memići, Džehverović Rušid, đjak Trgovačke akademije, poginuo 1942. godine, braneći ranjene drugove u bolnici Čemernica od četničkih bandi, Kovačević Mirko - đjak gimnazije, sekretar aktiva, poginuo pri napadu na Mrkonjić Grad, koncem 1941. godine i Fejzić Safet - đjak Trgovačke akademije.

Ovaj aktiv je formirao đrug Ivica Mažar i rukovodio sa njim. Aktiv je na prijedlog partijske organizacije, preko đruga Osmana Karabegovića i pod njegovim rukovodstvom organizovan školske godine 1939/40 - kurs za one učenike i učenice koji imaju popravne ispite. Ovaj kurs je držan u prostorijama Medrese preko Vrbasa, a pohađjalo ga je oko 550 učenika i učenica. Rukovodioc kursa bio je Osman Karabegović, a predavač Ivica Mažar, Fejzić Savet, Hadžihalilović Ahmet, Filipović Ahmet, Kapidžić, Muhsinović Izet, Kovačević Mirko, Džehverović Rušid, Džinić Bakir i Rizvanbegović Enver. Kurs je imao potpun uspjeh, jer su svi učenici položili popravne ispite i to je bio veliki uspjeh partijske organizacije medju masama grada Banje Luke.

U ljeto 1940. godine, održan je sastanak u kući Pavlića, referent je bio Rudi Kolak, a tema "Organizacija SKOJ-evskog ljetovanja u Bugojnu". Prisutni: Babić Ljubo, Pavlić Nikica, Mažar Ivica, Dušanka Kovačević, Osman Karabegović, Hadžihalilović Ahmet, Fejzić Safet, Hasanbašić Muše, Sarač Ibro i drugi. Svi ovi đrugovi su bili članovi KAB-a i pri obradi partijskog materijala i pripremanju organizovanog rasturanja tekaka održavali su većinom sastanke u pri-

rodi, a naročito iza ciglane (tzv. Hamzagine).

II

U maju 1941. godine formirana je partijska organizacija u činovničkoj menzi u Banjoj Luci, u kojoj su bili: Malkić Maga - uče - nik Zanatske škole, poginuo 1942. godine na Motajici u borbi sa četnicima, Džehverović Rušić, oktobra 1941. godine otišao u partizane. Isti je bio kurir Mjesnog komiteta KPJ Banja Luka sa oslobodjenom teritorijom, Fejzić Safet, sekretar organizacije, član Mjesnog komiteta KPJ Banja Luka i na dužnosti upravnika menze, gdje je postavljan po naredjenju drugova Djure Pucara-Starog i Osmana Karabegovića. Menza je za sve vrijeme dok je Pucar Staro bio u Banjoj Luci bila centar kurirskih veza. OK KPJ i Pokrajinski komitet održavali su preko banjalučkog Mjesnog komiteta vezu sa organizatorom ustanka u Bosanskoj Krajini, drugom Djutom Pucarom-Starim. Pod njegovim rukovodstvom izvršeno je prebavljanje desetine boraca na oslobodjenu teritoriju, medju kojima: Kovačević Dušanke, Vranješević Rade, Mitrov Danka, Alagić Adila i brata mu, (Alagić Adil u to vrijeme bio je domobra nski avijatičar, on je druga Franju Kluza povezao sa Mjesnim komitetom), odvođenjem Dr. Klajnapela na oslobodjenu teritoriju i prebacivanje mnogih drugih drugova. U Banju Luku su dolazili na vojno-političko savjetovanje sa drugom Starim, Bušatlija Mahmut, Boško Šiljegović, Svitković i drugarica Adela, a nekoliko puta drug Stari je odlazio na oslobodjenu teritoriju radi davanja uputstava za rad partijskih organizacija i partizanskih jedinica. Predsjednik činovničke menze bio je Dr. Vaso Butozan, član Mjesnog komiteta KPJ, koji je otišao u partizane krajem avgusta 1941. godine. Početkom avgusta, po odlasku drugova na oslobodjenu teritoriju, izvršena je reorganizacija Mjesnog komiteta KPJ Banja Luka, sa slijedećim drugovima i drugaricama: Jovanka Čović - "Žuta", sekretar komiteta, sada pot-

predsjednik Republičkog odbora sindikata NR BiH, Umičević Zaga, član Komiteta, sekretar SKOJ-a, sada član OK SK za NR BiH, Slovenac - sada ne znam gdje je, Fejzić Safet, zadatak veza sa Oblasnim komitetom preko druga Starog, držanje kurirskih veza sa Pokrajinskim komitetom i oslobođenom teritorijom, koju je dužnost vršio sve do novembra 1941. godine, kada je otišao u partizane.

Poznati banjalučki kuriri u to vrijeme, Džehverović Rušid, Jakić Šumar, Zijad Ibrahimbegović, Plivac Rifat, i drug Muharem sa Lauša, koji je uspostavio vezu sa oslobođenim Drvarom, vrlo dobro se sjećam kada je donio izvještaj od Ljube Babića, drug Stari sav radostan pročitao je meni i Rušidu koliko je oružja zarobljeno i kakvu već vojnu snagu imamo. Svi smo bili oduševljeni, drug Stari nam tada reče: "Komunisti i radnička klasa Drvara, vidite izvojevali su veliki uspjeh, samo će ovaj rat biti duži i biće krvav i neće trajati samo nekoliko mjeseci, kako misle pojedini drugovi, nego - drugovi, treba ustrajati do konačne pobjede i to u prvim redovima narodne borbe protiv okupatora i ovih ustaških zločinaca, - pokazujući rukom na ustašku gardu ustaškog zločinca Gatića, koja je tuda prolazila. U ovoj našoj borbi će se radjati novi svijet i stvorićemo istinsku nezavisnost svih naših naroda, u kojoj će bratstvo i jedinstvo biti jedna od glavnih naših tekovina."

Žene Banje Luke su također imale znatnu ulogu u održavanju kurirskih veza. Umotane u zar one su održavale veze ne samo u gradu po ulicama, nego i izvan grada. Poznate su kurirke: Harač Hava, Kovačević Zora, Čejvan Zumra, Maglajlić Vahida, Karabegović Aiša, Perović, Kordić Zdravka, Sarač Razija i druge. Krećući se pod zarom, one su izmicale policiji dosta dugo i kada su bile otkrivene, one su uspjevale uz pomoć Mjesnog komiteta i druga Starog, da se prebace na oslobođenu teritoriju. Osim Kordić Zdravke koja je uhapšena 1942.

godine i zvjerski ubijena u zatvoru. Ista je imala herojsko držanje pred klasnim neprijateljem. Mnoge od njih su danas narodni heroji. Kuriri Pokrajinskog komiteta za BiH donosili su materijale u menzu, gdje su isti predavani drugu Starom, neke su se stvari umnožavale, a neke smo dobili već umnožene. Materijal su razasili: partizanskim jedinicama i partijskim organizacijama na terenu i to: za Kozarski partizanski odred - drug Brković Duško, rođen u Prijeđdor, od 1942. godine komandir čete Crni Vrh, IV Krajiškog partizanskog odreda, poginuo kao vođa kurirske grupe kod sela Miloševci pri prelazu Vrbasa, od strane četnika Ljube Bundala.

Za centralnu Bosnu, i to za IV bataljon III Krajiškog odreda - drug Šljivić, ubijen od četnika 1942. godine.

Za Ponir i za I bataljon III Krajiškog odreda, za komandanta druga Dragu Mažara - drug Džehverović Rušid, poginuo 1942. braneci ranjenike u bolnici Čemernica od četnika Laze Tešanovića.

Za Kotor Varoš, Maslovare, drug Fazlić Galib i Mujkić Teofik, koji je sada načelnik Odjeljenja narodne odbrane opštine Stari grad Sarajevo.

U maju, junu 1941. godine saradjivao sam sa Ivicom Mažarom, Osmanom Karabegovićem, Kasimom Hadžićem, Kađenić Teofikom - Cinkarom i bratom njegovim Rahmijom. Sjećam se iza proslave 1. maja 1941. godine, drug Osman mi reče: "Vidiš da u krugovima građanskih partija ovaj aprilski rat predstavlja kraj svakog aktivnog otpora okupatoru i domaćim izdajicama, dotle taj rat za nas i našu Partiju je početak borbe i sada svi mi i sve što je pošteno i voli svoju zemlju - treba da bude spremno da s oružjem vodi borbu protiv ovog krvavog fašizma, i uto pokaza na jednog fašističkog tenkistu. Ti nisi kompromitovan, kako bi bilo da te ubacimo u policiju! - Nemoj tamo sve drugo sam spreman učiniti-. On se je na to nasmijsao - Znam, mrska nam je svima.-

* Prikupljanje raznog materijala za partizanske jedinice vršili su: Šumska direkcija - drug Postrocki Djordje, Higijenski zavod - Sarač Hava i Razija, Dr. Hercl Margita i Matijević Tvrtko.

U vojsci prikupljali su materijal, a naročito oružje drugovi: Alagić Adil- Poginuo u Blatnici 1942. godine u borbi sa četnicima, kao komandir Blatničke partizanske čete, Franjo Kluz, poginuo 1944. godine. Ovaj materijal primao je Fejzić Safet i smještao ga u prostorije menze. Municijska, bombe, sanitarni materijal i drugi razni materijali potrebni za naše jedinice, bili su privremeno smješteni među krompirom, kupusom i drugim raznim površem.

* Prebacivanje na oslobođenu teritoriju vršili su: Džehverović Rušid - Ruško, Ibrahimbegović Zijad, Dervišić Darko, Erković Duško, Šljivić, Malkić Osman - Maga, Rizvanbegović Omer, Jakić-Šumar i mnogi drugovi iz Gornjeg Šehera, čija sam imena zaboravio, samo znam da je jedan od njih poginuo u Kozarskoj ofenzivi.

* Koliko je jak bio narodno-oslobodilački pokret u Banjoj Luci, pokazuju na svoj način i mnoga uspješna bjegstva iz centra grada, koja je narod potpomagao.

* Bjegstvo druga Starog od proganjanja ustaša, koji su ga prepoznali po izdaji jednog ugostitelja, Tada je drug Stari došao u menzu u 20 sati i ispričao nam njegov slučaj i rekao meni i drugu Ruški da mu obezbijedimo smještaj, gdje bi mogao ostati 3 dana. Mi smo otišli u grad, pronašli jednog našeg aktivistu i druga Starog otpratili do tog druga, čijeg se imena danas ne sjećam, znam samo da je bio profesor. Tada je drug Stari imao na glavi fes sebura, grao mantil i crne naočale.

Organizovano bjegstvo drugarice Jovanke Čović -žute, sekretara Mjesnog komiteta. Na dan 3. oktobra 1941. godine u 12 sati i 40 minuta, došli su u menzu ustaški agenti Paternoster Ratko i

Dragec. Zatražili su da im se izda ručak. Rekao sam-samo članovi imaju pravo. Dragec je pokazao legitimaciju člana menze. Sjeli su za sto. U međuvremenu ustala je drugarica Čović i s njom u pratnji bio je avijatičar Alagić Adil. Odmah je skočio agent Paternoster, pokazao svoju legitimaciju i zatražio legitimaciju od drugarice Čović Jovanke, pogledao legitimaciju i rekao - Da vas slučajno ne žovu "žuta"? Ona je odgovorila - Ne. Paternoster joj rekao - Vi ćete poći s nama. Odgovorio sam mu - Vi izvolite ručati, a gospodjica neka vas pričeka u sali-. Na to je Alagić rekao - Ja ću biti u društvu gospodjice - držeći pištolj u ruci. Oni su se složili. Mi smo drugaricu Čović provedli kroz menzu i uz pomoć Malkić Mage, Djehverović Rušida personala u kuhinji - drugarice Ruže, Kokanović Koke i kuharice, čijeg se imena ne sjećam, kao i druga Rimca, krojača u Gospodskoj ulici, sklonili je ispred ruku neprijatelja i prebacili na oslobođenu teritoriju. Radi toga sam bio odmah uhapšen. Bio sam u zatvoru sa drugom Božom Radmanom, koji mi je kasnije mnogo pomogao preko svoje sestre, da sam bio pušten iz zatvora. Božo Radman je imao odlično držanje, čak je po doznaji, da je Nada Čirska izvrpila neke provale, uspio se provući kroz prozor i doći do njene čelije i zaprijetio joj da više ništa ne govori. Nije mi poznato gdje se Božo Radman nalazi.

* Spriječavanje od hapšenja i prebavivanje na oslobođenu teritoriju druga Rojca Karla, Side Marjanović, po pogibiji druga Brace Potkonjaka i mnogih drugih: ilegalno su preko Banje Luke prešli na Ponir, tj. do Ponirskog voda, čiji je to vrijeme komandir bio drug Karlo Roje, i to: drug Kosta Nadj i drugarica Lepa Perović.

* Za 6 mjeseci, dok sam bio u Banjoj Luci, revolucionarni rad Mjesnog komiteta bio je organizovan uz raznovrsnu aktivnost u svim dijelovima grada i bliže okolice, među svim slojevima stanovništva. U gradu je djelovalo nekoliko ćelija Partije, aktivni SKOJ-a,

odbori Crvene pomoći, grupe za sakupljanje raznog materijala za potrebe partizanskih jedinica, aktiv u jedinicama banjalučkog garnizona, mala partijska tehnika, koja je štampala svaki drugi dan "Radio-vijesti", a koje je radio drug Ivanović Vlado, koji je bio omladinski rukovodioc na sektoru Skender Vakufa. Mnogobrojni su podvizi oslobodilačkog pokreta u ovom gradu i ovo je jedan mali dio što sam naveo. x x

U januaru 1942.godine održana je konferencija SKOJ-a za centralnu Bosnu u selu Karač pod Uzloncem, kojom je rukovodio drug Perković Mile, sekretar Pkrajinskog komiteta SKOJ-a za B i H, a prisutni su bili i to: Rade Ličina, komesar bataljona IV Krajiškog odreda, Fejzić Safet, sekretar partijske organizacije Jošavačke čete, Željko Barić - sekretar partijske organizacije Vitkovačke čete, Jotanović Seka, omladinski rukovodioc Čečavske čete, drugarica Nada Mažar, Mitrov Zora, Malkić Maga i mnogi drugi, čijih se više imena ne sjeća. Na toj konferenciji izabran je i Okružni komitet SKOJ-a za centralnu Bosnu, i to: Fejzić Safet, sekretar komiteta, Barić Željko - član komiteta, Perković Djoko - član komiteta, Jotanović Seka - član komiteta i Ivanović Vlado - član komiteta.

U isto vrijeme formirani su opštinski komiteti SKOJ-a, i to: za Jošavku - sekretar Pavlić Dane, za Crni Vrh - sekretar Malkić Maga, za Maslovare - sekretar Petrić Dušanka, za Slatinu sekretar Stojanović Živko, za Lišnju sekretar Galijašević Ziba, za Dragović sekretar Jovanka Bojić.

Početak marta 1942.godine, održana je druga konferencija SKOJ-a u selu Branešcima, na kojoj su pored članova Okružnog komiteta SKOJ-a, osim druga Vlade Ivanovića bili prisutni: drug Rajko Bosnić sekretar Okružnog komiteta partije za Centralnu Bosnu, drug Danko Mitrov komandant IV Krajiškog partizanskog odreda, drug Zdravko Čelar

komandant I proleterskog bataljona Krajine, kao i borci istog bataljona. Na konferenciji su govorili: Bosnić, Fejzić, Danko Mitrov, Zdravko Čelar, Esad Mišić, i mnogi drugi. Konferencija je odobrila rad Okružnog komiteta i izabrala novi u istom sastavu sa sekretarom Fejzić Safetom. Po pogibiji štaba bataljona i Jošavačke čete na borbi na Kotor Varošu 18. februara 1942. godine, i to: komandant bataljona drug Ratko, komesar bataljona - drug Rade Ličina, komandir čete drug Duško Košćica, zamjenik komandira Jošavačke čete drug Braco Radić - oni su poginuli kod Kotorvaroške bolnice.

Tada smo se svi porukli sa terena u vojne jedinice. Ja sam bio u Proleterskom bataljonu. Tada je u pohodu prema Lipovcu ranjen drug Mladen Stojanović i drug Ivanović - komandir Kozaračke proleterske čete, koji je umro od zadobijenih rana.

31. marta 1942. godine, u noći, četnici su u Jošavci izvršili puč i poubijali drugove: Mladena Stojanovića, Ledju Karabegovića, Igora Lastrića, poklali ranjene proletere u bolnici, od kojih se ranjen uspio probiti drug Redjo Terzić, sada pukovnik JNA. U Brežićanima u školi su zaklali drugove Željku Barića i Danu Pavlića, kad su održavali konferenciju sa omladinom. U Branešćima su ubili oca druga Danka Mitrova, kao i staru baku. U Maslovarima su zaklali druga Maslu - komesara Maslovarske čete. Ovo su sve iskoristili dok je proleterski bataljon vodio borbe sa ustašama i Njemcima na mjestu Rankovići kod Teslića. Tada je izvršena koncentracija naših snaga u selu Vijačanima. Tada je napravljen pokret u pravcu Vrbasa, da bi se kod sela Miloševci prebacili preko Vrbasa i Lijeve polja u Kozaru. Medjvremeno je počela ofenziva na Kozaru i mi smo onda krenuli u pravcu Motacije. 8. juna 1942. godine, kada su snage IV Krajiškog odreda i proleterskog bataljona napale ustaško uporište Lepenicu, četnici su ih obavijestili i izvukli iz uporišta i sutra rano, oko 4 sata izjutra, u zajednici sa ustašama, domobranima, Njemcima - u

jačini od 3.000 ljudi, napali na nas. Mi smo tada brojali svega skupa 220 ljudi (Branko Čopić je opisao tu borbu u pjesmi "Mrtvi proletari"). Mi smo se tada podijelili u dvije grupe, jednom je komandovao drug Danko Mitrov, a drugom drug Zdravko Čelar. Grupa pod komandom Danka Mitrova, u kojoj sam bio i ja, uspjela se probiti, dok je grupa pod komandom druga Zdravka Čelara prevarena i većinom zarobljena. U grupi zarobljenih bili su: Zdravko Čelar, Malkić Osman-Maga, Stojanović Žarko, Savo Trikić, drugarice Nada Mitrov, Zora Mitrov i Mara Mitrov, u ljubavi prema, Danko je od sekretara Okružnog komiteta Milana Radmana zatražio da ide uspostaviti vezu sa terenom i isti ispitati, bio sam prisutan, drug Radman mu je dao saglasnost. Drug Danko je uzeo svoja dva pištolja i dvije bombe i spustio se niz Motajicu. Na putu ga je ustavila četnička patrola i njegov glas je prepoznao jedan četnik, koji je bio u partizanima. Osuli su plotun na njega i pobjegli. Drug Danko je sa odšarafljenom bombom ostao na mjestu mrtav, ali mu neprijatelji nisu smjeli ni mrtvu pristupiti, pa su ga seljaci istom treći dan zakopali. Drug Danko je i mrtav služio svojoj Partiji, tako da nas četnici nisu smjeli napasti, jer Danko je bio junak kakvog se samo poželjeti može, pa ga je i neprijatelj kao takvog cijenio.

13. juna Proleterski bataljon prebacio se je u Slavoniju na III operativnu zonu, gdje je bio komandant Karlo Krazović-Gašpar. Komandant I proleterskog bataljona "Zdravko Čelar" bio je Joja Runić, koji je poginuo u Slavoniji, komesar bataljona Avdo Čuk, zamjenik komandanta Huso Hodžić i zamjenik komesara Fejzić Safet. Za 5 mjeseci, koliko je naš bataljon djelovao u Slavoniji i u zajednici sa Banijskom proleterskom četom, pod komandom druga Demonje, uspjeli smo likvidirati nekoliko neprijateljskih uporišta i zarobiti mnogo oružja, tako da smo 11. oktobra 1942. godine u selu Budići-Slavonija formirali 12. slavonsku brigadu od cca 1.000 boraca. U Slavoniji su

poginuli sljedeći krajiški proleterci: Joja Runić, Čedo Brkić, Stevo Bajić, Valdo Keuman - Lugar, Bektašević Zijad, Nanut Drago, Djuro Banjac, a u Kozari je ubijen komandant bataljona drug Huso Hodžić, pravnik - rodom iz Tešnja. Tada je za komandanta postavljen drug Košpić Branko, rodom iz Dryara. Kulturno-prosvjetni rukovodilac bataljona za čitavo vrijeme njegovog postojanja bio je drug Irfan Karabegović. U decembru bataljon je pripojen IV diviziji pod komandom druga Josipa Mažara-Šoše. Pošto sam u ovo vrijeme zauzet pregledom završnih računa i izradom analize za NOO-e, to se izvinjavam, što vam sve sada ne mogu opisati, jer mislim da o Banjalučkom odredu najmjerodavnije je da izjavu drug Momir Kapor, kao njegov jedini komesar. Ukoliko vam šta bude potrebno stojim vam na raspoloženju.

U prilogu vam šaljem 12 slika iz Narodno-oslobodilačkog rata, i to:

Slika br. 1 - drug Tito drži govor na smotri IV divizije, krajem 1942. godine pod Grmečom. Na slici se vidi pored druga Tita: drug Osman Karabegović, komesar I korpusa, Kosta Nadj - komandant I korpusa, Dr Ivan Ribar - predsjednik AVNOJ-a, drugo Djuro Pucar-Stari - sekretar Oblasnog komiteta za Bosansku Krajinu. Kraj bine stoji drug Jodip Mažar-Šoša - komandant IV divizije.

Slika br. 2 - Decembar 1942. godine u oslobodjenom Kotor-Varošu. S lijeva na desno: sekretar polit.odjela III sandjačke brigade i Fejzić Safet o sekretar Sreskog komiteta KPJ za Kotor-Varoš.

Slika br. 3 - Štab Banjalučkog odreda. S lijeva na desno: Albert Trinki - zamjenik komandanta odreda, Mladjo Obradović - komandant odreda, Pepi Tvrz - obavještajni oficir odreda, Momir Kapor - komesar odreda, Fejzić Safet - zamjenik komesara odreda.

Slika br. 4 - Sreski komitet KPJ za Kotor-Varoš i Travnik. S lijeva na desno: Fejzić Safet - član komiteta, Pavlović Mahail -

član komiteta, Ljubotina Mileva - član komiteta i Tanović Rako - sekretar komiteta.

Slika br. 5 i 6 - Članovi štaba Banjalučkog odreda sa obavještajnim oficijom I korpusa - drugom Vojom Mitrovim u Šipragama, pri posjeti oboljelih drugova.

Slika br.7 - udarna četa Banjalučkog odreda, koja maršira u susret drugu Titu, koji će odsjesti na Petrovu Polju.

Slika br.8 - Položaj kod Banje Luke. Drug Aco, član Okružnog komiteta, Mile Trkulja - komandant bataljona i Fejzić Safet - zamjenik komesara odreda.

Slika br. 9 - Partijski biro Banjalučkog odreda. S lijeva na desno: Rajko Dukić, poginuo 1944.godine, Fejzić Safet i Kecman Vlado, sada službenik Sekretarijata unutrašnjih poslova.

Slika br.10 - Partijski radnici na terenu Centralne Bosne - desno drugarica Mara Mitrov.

Sarajevo, 2.juna 1959.godine

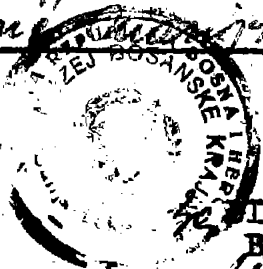
Fejzić Safet s.r.

službenik NOO-e Stari Grad-Sarajevo

PREPISALA: Marta Perković *Perković*

Štavnili sa originalom u Muzeju Bosanske Krajine u Banjoj Luci

1. *Godina Lulvel*
2. *Perković*

OVJERAVA

DIREKTOR MUZEJA
Branko Suručić

Branko Suručić

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-MB-9/79